

T.C. DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

0907-BY-92-017-096

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ
VII

İ Z M İ R

1992

MÜELLEFE-İ KULÛB

Doç. Dr. Hasan GÜLEÇ

İslâm dininde zekâtın çok önemli bir yeri vardır. sözlükte temizlemek ve artmak anlamına gelen zekât, İslâm'ın şartları içinde, namazdan sonra üçüncü sırada yer alır. Müslüman zenginlerin, yılda bir defa, Kur'ân-ı Kerim'de belirtilen kimselere mallarının kırkta birini vermelerine zekât denir. Zekâtı alacak olanların adı, fıkıh terminolojisinde "zekâtın masrîfidir". İşte müellefe-i kulûb, Kur'ân-ı Kerim'deki ifadesiyle "el-müllefetü kulûbühüm" ¹ bunlar arasında yer alır.

Zekâtın hikmetlerini şöylece özetlemek mümkündür : İnsan yaratılış itibariyle malı sever. Fakat bu sevgi aşırı olursa Allah sevgisini ve âhirete hazırlanma duygusunu zayıflatır. Bunun için din, mükellef olanın zekât vermesini emretmiş olur. Mal, mülkiyetten çıkarılınca ona karşı olan aşırı istek azaltılmış olur. Aynı zamanda insan, mutluluğun çok mala sahip olmada değil de Allah'ın hoşnudluğunu kazanmak için mal harcamada olduğuna dâir uyarılmış olur. Zekât, gönüldeki dünya sevgisinin hastalık haline gelmesini önleyecek bir ilâçtır. Çok mal, bâzan azmaya ve katı kalbe sahip olmaya sebep olur. Zekât bunları azaltır. Zekât alan fakirler zekât veren zenginleri severler. Onlara hayır dua ederler. Mal, gelir-gider. Elden çabuk çıkabilir. Fakat hayır yolda harcanan malın sevabı ebediyyen kalır. "İnsan kabre altın götürmez fakat Allah rızası için harcadığı altınları götürür" denmiştir. Mal, zenginlerin elinde Allah'ın emanetidir. Zenginler, Allah'ın hazinesinin bekçileridir. Zenginler fakirlerin durumunu düzeltmeye çalışmazlarsa, fakirler düşmanca düşüncelere sahip olabilirler ².

1 Tevbe 9/60

2 Fahrü'd-Dîn er-Râzî, et-Tefsîrül-Kebîr, Kahire, el-Metbaatül-Behiyyetül-Mısriyye, 1937, XVI, 100-104 ; Yûsuf el-Kardâvî, Fikhu'z-Zekât, Beyrut, Müessesetü'r-Risâle, 1406/1986, II, 857, 858.

Zekât malı bereketlendirir ; merhametli olmayı sağlar ; öfke ateşini söndürür ; cimrilikten kurtarır, âhiret azabını bertaraf eder ³.

Zekâtın bir başka adı da sadakadır. Nafile olanlardan farklı olarak zekât, farz kılınmış sadakadır.

Müslümanlar, zekâtı almaya değil, zekâtı vermeye teşvik edilmişlerdir. Bu konuya dair şöyle bir hadis rivayet edilir : Bir adam, Hz. Peygamber'den zekât istedi. Şu cevabı verdiler : "Şüphesiz Allah, zekâtı peygamberin ve başkasının taksim etmesine rıza göstermedi. Ama zekât alacak kimseleri sekiz kısma ayırdı. Eğer bu sayılan kimseler arasında isen sana da zekât veririm" ⁴.

Sanki adı geçen hadisle, zekâtın kimlere verileceğini açıklayan şu âyet kastedilmiştir : "Zekâtlar, Allah'tan bir farz olarak sadece yoksullara, düşkünlere, zekât toplayan memurlara, kalpleri islâma ısındırılacaklara, kölelere, borçlulara, Allah yolunda olanlara ve yolda kalanlara verilir. Allah hakkıyla bilendir, yegâne hikmet sahibidir" ⁵.

Zekât, hiçbir karşılık beklenmeden sırf Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla gönüllü olarak verilir. Zenginler bunu fakirlerin başına kakamazlar. Fakirler de dâva açarak zekâtı zenginlerden zorla alamazlar ⁶.

Âyette sayılan sekiz grup insanın hepsine mi veya biri ile birkaçına mı zekâtın dağıtılacağı konusunda görüş ayrılıkları vardır. İmam Mâlik (ö. 179/795) ile Ebû Hanîfe (ö. 150/767), devlet başkanının ihtiyaca göre bunlardan bir veya bir kaç gruba zekâtı verebileceği kanaatindedirler. İmam Şâfiî (ö. 204/820) ise Allah teâlanın adı geçen âyette zikrettiği üzere sekiz sınıfa bölüştürülmesi gerektiği görüşündedir. Görüş ayrılığının sebebi, lâfzın mânaya zıt oluşudur. Lâfız, bu sekiz gruba bölüştürmeyi gerekli kılar. Mâna ise ihtiyaç sahiplerinin bâzılarının tercih edilebileceğini ifade eder. Bunların hepsinin de âyette sayılması, grupları birbirlerinden ayırt etmek içindir. Zekât almaya ortak kılınmaları mânasını taşımaz. İmam Mâlik ve Ebû Hanîfe'nin görüşleri mâna yönünden, İmam Şâfiî'ninki ise lâfız yönünden daha üstündür ⁷.

3 Şah Veliyyullah Ahmed b. Abdi'r- Râhîm el-Fârûkî ed-Dihlevî, Huccetullahi'l-Bâliğa, Mısır, Matbaatü'l-Âlem, 1317, I, 285.

4 İbn Teymiyye Takıyyü'd-Dîn Ahmed b. Abdi'l-Hakîm, es-Siyasetü's-Şer'iyye fî Islâhi'r-Râî ve'r-Raiyye, Mısır, Dârü'l-Kitabi'l-Arabî, 1969, s. 37.

5 Tevbe 9/60

6 Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dîni Kur'an Dili, İstanbul, Nebioğlu Basımevi, 1968, IV, 2574.

7 Zemahşerî Ebu'l-Kasım Mahmûd b. Ömer, el-Keşşâf an Hakaiki't-Tenzîl, Mısır, Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1375/1966, II, 198 ; İbn Rüşd Muhammed b. Ahmed, Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid, Kahire, Dârü'l-Kütübi'l-Hadîse, 1975, I, 295 ; F. Râzî, a.g.e. XVI, 105 ; Kurtubî Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an, Kahire, el-Mektebetü'l-Arabiyye, 1387/1967, VIII, 168.

Fahru'd-Dîn er-Râzî (ö. 606/1210) de âyetin mânasının İmam Şâfiî'nin görüşüne uygun olmadığı kanaatindedir ⁸.

Fakir ve miskin her ikisinin de gelirleri, giderlerini karşılamaz. Ebû Hanîfe'ye göre miskin, fakirden daha muhtaçtır. İmam Şâfiî aksi kanattedir. Bazı âlimler de fakirle miskin arasında bir fark olmadığı görüşündedirler. Mâlikîler ve Ebû Yusuf (ö. 182/792) ile İmam Muhammed (ö. 189/804) bu son kanaatin sahibidirler ⁹.

İkrime (ö.105/723), fakirin müslüman fakir, miskin de Ehl-i Kitab'ın fakiri olduğunu söyler. Hz. Ömer (ö. 23/644), Medine'de terkedilmiş, kör bir zimmîyi görmüştü. "Gençliğimde benden cizye aldılar. Kör olunca terkediverdiler. Bana bir şey verecek hiçbir kimsem yok" diye şikâyette bulundu. Hz. Ömer şu cevabı verdi : "Sana âdil davranılacak ve hazineden yeteri kadar mal verilecektir". Bunun üzerine onun ihtiyacı beytü'l-malden karşılandı ¹⁰.

Hâşimî oğullarının zekât almaları, Sünnet ile istisna edilmiştir. Hâşimînin hâşimîye sadaka verebileceği Ebû Yusuf'tan rivayet edilir. Görüldüğü üzere hâşimîlere nafile sadakanın verilip verilmeyeceği tartışmalıdır. Nafakası boynumuza borç olan fakirlere de zekât veremeyiz. Bunlar usûl, fûrû ve zevcedir. Fakat devletçe toplanan zekât, yine devlet tarafından bir kimsenin usûl ve fûrûna dağıtılmış olsa bu sahîh olur ¹¹.

Acaba fakirliğin ölçüsü nedir ? Ebû Hanîfe, bir kimsenin yirmi dînârı veya ikiyüz dirhemi varsa onun zekât alamıyacağını söyler. Sevrî (ö. 161/778), İshak (ö. 238/853) ve Ahmed (ö. 241/855) şöyle demişlerdir : Elli dirhem veya bu değerdeki altına sahip olan kimse zekât alamaz. Fakat bu kanaatte olanların delil olarak öne sürdükleri hadisin senesinde bulunan bir şahıs zayıf sayılmaktadır ¹².

Zekât toplayan memurlar (âmilîn) ne miktarda zekât alabilirler ? Bu konuya dâir üç görüş vardır :

a) Mücahid (ö. 104/772) ve İmam Şâfiî'ye göre sekizde bir.

b) İmam Mâlik ve Ebû Hanîfe'ye göre kendilerine yetecek miktarda verilir. Bu da yaptıkları işlere bakılarak tesbit edilir.

8 a.g.e. XVI, 106

9 F.Râzî, a.g.e. XVI, 107 ; Kurtubî, a.g.e. VIII, 168-170.

10 Kurtubî, a.g.e. VIII, 174.

11 Kurtubî, a.g.e. VIII, 189.

12 Kurtubî, a.g.e. VIII, 171.

c) Zekât toplayan memurlara ücretleri beytü'l-malden verilir. Bu görüşün delili zayıf bulunmuştur ¹³.

Zekât memurları; zekâtı toplayan, saklayan ve yazan kimselerdir ¹⁴.

Köleyi hürriyete kavuşturmak için de zekât verilir. İmam Şâfiî, mükâteb köleye zekâttan payın verileceğini söyler. İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel, âzâd edilecek kölenin satın alınması için verilir, görüşündedirler. Ebû Hanîfe, zekât ile köle tamamen hürriyete kavuşturulmaz fakat ona yardımcı olunur; mükâteb köleye de yardım edilir, kanaatini taşır. Bu kölenin müslüman olması şarttır. Kölelere zekât verip onları hürriyete kavuşturma işini hem devlet başkanı hem de zekât mükellefi yapabilir ¹⁵. Esirleri kurtarmak için fidye vermek de onları hürriyete kavuşturmak demektir ¹⁶.

Borç içinde yüzen ve ödeyemeyecek durumda olanlara da zekât verilir. Borç alıp sefâhete dalanlara, tevbe etmedikleri müddetçe zekât verilmez. Malı, borcunu karşılayacak kimse de borçlu sayılmaz. Ölenin borcunu ödemek için Ebû Hanîfe ve İbnü'l-Mevvâz a (ö. 281/894) göre zekât verilmez. Keffâret vb. Allah hakları da zekâtle ödenmez. Bâzı âlimlere göre ise ölen bir kimsenin borcunun ödenmesi için zekât vermek câizdir ¹⁷. Borçlunun ihtiyacı ne kadar çok olursa olsun kendisine ihtiyacını gidereceği kadar zekât verilebilir ¹⁸.

"Allah yolunda olanlar", hudut boylarındaki gazilerdir. Âlimlerin çoğunluğuna göre gaziler ister zengin ister fakir olsunlar kendilerine zekât vermek câizdir. Bu görüş, İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve İshâk'ındır. Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre gazi muhtaç ise ancak o zaman zekât alabilir ¹⁹.

Yolda muhtaç duruma düşenlere de zekât verilir. Ülkelerinde zengin dahi olsalar böyle yolcular zekât alabilirler. Çünkü bunlar âciz kalmışlar ve birtakım zorluklarla karşılaşmışlardır ²⁰. İmam Şâfiî böyle bir yolculuğun, günah işleme gayesini taşımamasını şart koşar ²¹.

13 Kurtubî, a.g.e. VIII, 177.

14 İbn Teymiyye, a.g.e. s. 37.

15 F. Râzî, a.g.e., XVI, 112; Kurtubî, a.g.e., VIII, 182.

16 İbn Teymiyye, a.g.e., s. 37.

17 Kurtubî, a.g.e. VIII, 185.

18 İbn Teymiyye, a.g.e. s.37.

19 F. Râzî, a.g.e. XVI, 113; Kurtubî, a.g.e. VIII, 185-187.

20 Kurtubî, a.g.e. VIII, 188.

21 F. Râzî, a.g.e. XVI, 113.

Müellefe-i kulûb yâni gönülleri İslâm'a ısındırılacak şahıslar da âyette zekât alacak kimseler arasında sayılmaktadır.

el-Hasen (ö. 110/728) bunlar hakkında "İslâm dinine giren kimselerdir" demiştir. Başkalarından nakledilen bir rivayet de şöyledir : Bunlar hediye ile Hz. Peygamberin gönüllerini kazandığı kimselerdir. Uyeyne b. Hısn (ö. ?) ile beraberindekiler ve Akra b. Hâbis (ö. 31/ 651) gibi. Bu konuda çeşitli görüşler vardır. Bâzı âlimler bu grubun zekât almasının Hz. Peygamber devrine mahsus olduğunu, daha sonra bu hükmün kalktığını söylerler. Halbuki âyetin hükmü belirli zamanla sınırlı değildir. Âyet muhkemdir. hükmünü nesheden bir delil yoktur. Böylelerinin İslâm dinini benimsemekten çok, hediye almaya istekleri varsa, irtidad edip müslümanlarla çarpıştıkları takdirde zararları dokunacaksa, güçlü durumda iseler, devlet başkanı uygun görürse bunlara zekâtta pay verir. Şu üç sebepten dolayı böyle hareket eder :

- a) Kitap ve sünnete uygun bir iş yapmış olur.
- b) Müslümanları korumayı hedef alır.
- c) Onların müslüman kalmalarından , İslâm'ı iyice öğrenmelerinden ve İslâm'a dâir imanlarının, niyetlerinin düzelmesinden ümit kesmemiş olur ²².

Müellefe-i kulûbdan olan kimseleri dört gruba ayırmak mümkündür :

- a) Müslümanlara yararları dokunsun diye gönülleri kazanılmaya çalışılanlar.
- b) Müslümanlara verecekleri zararları önlenmeye çalışılanlar.
- c) Müslüman olmaları teşvik edilenler.
- d) Kabile ve aşîretlerinin müslüman olmalarını sağlamak için zekât verilenler ²³.

Hânefilere göre Hz. Peygamber'in vefatından sonra müellefe-i kulûba zekâtta pay verilmez. İslâm kuvvetlenmiş ve artık müellefe-i kulûbla takviye edilmesine ihtiyaç kalmamış, müellefe-i kulûb da ortadan kalkmıştır ²⁴.

Müellefe-i kulûbun otoriteleri ve mensubları vardı. Bir kısmı da gerçekten değil zâhiren müslüman görünürdü. Bunlar münafık idiler. Bir kısmı ile barış yapılmıştı.

22 Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, Kitâbü'l-Emvâl, Beyrut, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986, s. 598, 599 ; Cassâs Ebû Bekr b. Ali er-Râzî, Ahkâmü'l-Kur'an, Kahire, Dârü'l-Mushaf, ty. IV, 324-326.

23 Mâverdi Ali b. Muhammed, el-Ahkâmü's-Sultâniyye, Mısır, el-Matbaatü't, Tefikiyye, 1978, s. 139 ; Ferrâ el-Hanbelî Ebû Yâlâ Muhammed b. el-Huseyn, el-Ahkâmü's-Sultâniyye, Mısır Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1386/1966, s. 132.

24 Ebû Yusuf Yâkûb b. İbrahim, Kitâbü'l-Harâc, Kahire, el-Matbaatü's-Selefiyye 1397, s. 87.

Hız. Peygamber, bunların gönüllerini kazanmak, İslâm'da karar kılmalarını sağlamak ve mensublarının da İslâm'a girmelerini teşvik edip imanlarını sağlamlaştırmak için bunlara zekât verirdi. Hız. Peygamberin vefatından sonra bunlara verilen zekât hissəsi hakkında görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Hız. Ebû Bekir (ö. 13/634) halife iken bunlar kendisine müracaat ederek zekâtın alacakları hisseyi teyid eden bir yazılı belge aldılar. Daha sonra Hız. Ömer'e gelerek bu belgeyi gösterdiler. Hız. Ömer belgeyi eline alıp yırttı ve onlara dedi ki : "Artık İslâm kuvvetlenmiştir. Sizin takvijenize ihtiyacı yoktur. Zekât da alamazsınız !" Bunun üzerine Hız. Ebû Bekir'e gelerek şikâyette bulundular ve "halife sen misin yoksa o mu?" dediler. Hız. Ebû Bekir, "dilerse o" cevabını vererek Hız. Ömer'in yaptığını tasvip etti. Bu, sahabîlerin gözü önünde cereyan ettiği halde hiç birisi itirazda bulunmadı ve icma meydana geldi. İşte bu icma ile âyetin hükmü mensuh oldu ²⁵. Fakat bazı Hanefilerin böyle bir sonuca varmak, gönüllerini tırmalamaktadır. İcmanın, Kitab'ı nesheden bir delil sayılması, mezhebe sahîh değildir. Her ne kadar icma kesin hüküm ifade etse de. Bazı âlimler de illeti sona erdiği için hüküm ortadan kalkmıştır. Tıpkı gündüzün sona ermesiyle orucun son bulması gibi, derler. Buna, "hükümün bekâsı, illetin bekâsına muhtaç değildir ; Kâbe'yi tavaf ederken yapılan *ıztıbâ* ve *remel* de böyledir" şeklinde cevap verilmiştir.

Müellefe-i kulûbun hissəsi neshedilmemiştir ; hükmü bâkîdir. Tıpkı su bulunmayınca toprakla teyemmüm etmek gibi. Bunlardan biri diğerini neshetmiş olmaz ²⁶.

Ayrıca "icma ne nâsîh ne de mensuh olur" kaidesi vardır ²⁷.

Şâfiîlere göre kâfire zekât verilmez. Hız. Peygamber'in müellefe-i kulûba verdiği zekât değil, müslümanların mesalihi (yararları) için ganimetten paydır. Müslüman olan müellefe-i kulûb dört kısma ayrılır :

a) Şerefli olanlar ; emsallerini de teşvik etmeleri için bunlara zekât verilir.

b) Müslüman olup bu dinde kalma niyetleri zayıf olanlara îmanlarını kuvvetlen-

²⁵ Kâsânî Ebû Bekir b. Mes'ûd, *Bedâiu's-Sanâi fî Tertûbi's-Şerâi*, Beyrut, Dârü'l-Kitabî'l-Arabî, 1394 / 1974, II, 44 ; İbnü'l-Hümâm *Kemâlü'd-Dîn* b. Muhammed b. Abdî'l-Vâhid, *Fethu'l-Kadîr*, Mısır (Bulak), el-Matbaatü'l-Kübrâ el-Emîriyye, 1315, II, 14.

²⁶ Bâbestî *Ekmelü'd-Dîn* b. Muhammed b. Mahmûd, *Şerhu'l-İnâye ale'l-Hidâye*, Mısır (Bulak), M.K. el-Emîriyye, 1315, II, 14 ; Sadî Çelebî Sadullah b. İsâ, *Hâşiye alâ Şerhi'l-İnâye*, Mısır (Bulak), M.K. el-Emîriyye, 1315 II, 15 ; İbn Âbidîn Muhammed Emîn, *Reddü'l-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar*, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1308, II, 82, 83.

²⁷ Mehmed Zihni, *Nimet-i İslâm*, Diyarbakır, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1393, II, 33.

dirmek için verilir. Hz. Peygamber'den sonra bu gruba zekât verilir verilmiyeceğine dâir birbirine zat iki görüş vardır.

c) Hudut boylarında, kâfirlere yakın yerlerde oturanlar.

d) Zekât vermekle mükellef olan kimselere yakın yerlerde oturanlar.

Kâfir olan müellefe-i kulûba ganimet hisselerinin Hz. Peygamber'den sonra verilir verilmeceğine dâir iki rivayet vardır. Bir kimsenin müellefe-i kulûbtan olduğu ancak bir beyyine (delil) ile sabit olur²⁸.

Fahrü'd-Dîn er-Râzî, müellefe-i kulûba dâir, İbn Abbas'tan (ö. 67/687) gelen bir rivayete dayanarak şu bilgileri verir : Bunlar kabilelerinin ileri gelenleri idi. Huneyn harbinde Hz. Peygamber bunlara pay vermiştir. Sayıları on beştir. (Daha sonra isimleri sayılıyor). Bunların her birine yüzer deve vermiştir. Abdu'r-Rahman b. Yerbû'a (ö. ?) elli deve vermişti. Hakîm b. Hizâm'a (ö. 54/674) yetmiş deve vermişti. Bunun üzerine Hakîm, "ey Allah'ın elçisi ; benden başka daha fazla hediyeyle lâayık birini düşünmüyordum" deyince on deve daha vermiştir. Sonra yine talepte bulunmuş, Hz. Peygamber on deve daha vermiştir. Sonra yine talepte bulunmuş, Hz. Peygamber on deve daha ilâve etmiştir. İstek tekrarlanınca on deve daha ilâve edilmiş ve sayı yüze ulaşmıştır. Hakîm şöyle demiştir :

- Az bulduğum yetmiş deve mi yoksa şimdi sahip olduğum yüz deve mi daha hayırlıdır ?

Bunun üzerine Hz. Peygamber şu cevabı vermişlerdir :

- Yetmiş deve daha iyidir.

Hakîm de,

- Allah'a andolsun ki daha fazla istekte bulunup mal almıyacağım, demiştir.

Hakîm'in, Kureys'in en zengin adamı olarak öldüğü rivayet edilir.

Bunları vermek Hz. Peygamber'e ağır gelmişti. Ama onları İslâm'a kazandırdı. Fahrü'd-Dîn er-Râzî, bunlar, Huneyn'de verilen ganimetlerdir ; zekâtla bir ilgisi yoktur, der. Âyetteki müellefe-i kulûb, müşriklerden ibaret değildir. Bu tâbir, müslüman

28 Şîrâzî Ebû İshâk İbrahîm b. Yûsuf, el-Mühezzeb, Mısır, Dârü İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, ty. I, 172 ; Nevevî Ebû Zekeriyya Muhyî'd-Dîn b. Şeref, el-Mecmû Şerhu'l-Mühezzeb, byy. Dârü'l-Fikr, ty. VI, 197-200.

Doç. Dr. Hasan GÜLEÇ

olanı ve olmayanı ifade edecek umûmîliktedir. Sahih olan, bu hükmün mensuh olmadığıdır. Devlet başkanı bu minval üzere onların gönüllerini kazanmak için paylarını verir ²⁹.

Ahmed b. Hanbel, İhtiyaç duyulursa Müellefe-i kulûba zekâtın verileceği kanaatinde ³⁰. İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148), "İslâm kuvvetlenince bunlara pay verilmez. Fakat ihtiyaç duyulunca Hz. Peygamber'in verdiği gibi verilir" der ³¹.

İbn Kudâme (ö. 620/1223), müellef-i kulûb dışındaki kâfirlere zekât verilemeyeceği görüşündedir ³².

Müellefe-i kulûbtan olan kimseler, zorla, silah gücü ile değil hediye ve ihsanla İslâm dinine görmüşlerdir ³³.

SONUÇ

Her ne kadar hanefilerin çoğu ile bir kısım mâlikîler müellefe-i kulûbun zekâtın alacakları hissenin neshedildiğini söylüyorlarsa da dikkatle düşünüldüğü ve konu derinlemesine incelendiği zaman bu görüşün pek doğru olmadığı anlaşılır. Çünkü nesih kaidelerinin bu meseleye uygulanması uygun düşmemektedir. Vahyin sona ermesiyle Kur'an'da nesih de son bulur. İcma ile Kur'an'ın hükmünü neshetmek de yakışık almaz. Bundan rahatsızlık duyan bazı hanefiler, illetin ortadan kalkması ile hükmün sakıt olacağını ileri sürmüşlerse de her zaman her yerde bu illetin (sebebin) ortadan kalktığını, bir daha geri gelmeyeceğini söylemek mümkün değildir.

Hanbelîlerle diğer bazı fakihlerin, müellefe-i kulûba verilen zekât hissesinin mensuh ve sakıt olmayıp bu hükmün bakî olduğuna dâir görüşleri daha doğru olsa gerektir. Çünkü zaman zaman İslâm'ın, bu müessesenin çalıştırılmasına ihtiyacı olabilir. Günümüzde bu fasıldan İslâm'ın yayılmasını sağlamak ve müslümanları korumak maksadı ile bazı heyetlere, topluluklara, yazarlara, basın-yayın organlarına ve diğer kimselere ödeme yapılabilirdir.

29 F. Râzî, a.g.e. XVI, 111 ; Kurtubî, a.g.e. VIII, 181 ; Y. Kardâvî, a.g.e. s. 598-606 ; Hayreddin Karaman, "Zekât" mad. İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1986, XIII, 501 ; Vehbe ez-Zuhaylî, el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühû, Dimeşk, Dâru'l-Fıkr, 1409/1989, II, 871, 872.

30 Âlûsî Şihâbü'd-Dîn es-Seyyid Mahmûd, Rûhu'l-Maânî, byy. Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, ty. X, 122.

31 İbnü'l-Arabî Ebu Bekr Muhammed b. Abdillâh, Ahkâmü'l-Kur'an, Mısır, İsâ el-Bâbî el-Halebî, 1394/1974, II, 967.

32 el-Muğnî, Kahire, el-Mektebetü'l-Kahire, 1388/1968, II, 488.

33 Kurtubî, a.g.e. VIII, 179 ; Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi, Çev. Salih Tuğ, İstanbul, İrfan Yayıncılık, 1991, II, 972.

الملخص

المؤلفة قلوبهم

الزكاة أساس من أسس الإسلام وقد بين الله سبحانه و تعالى مصرفها في كتابه الكريم و من بينهم « المؤلفة قلوبهم » وهم الذين يراد تأليف قلوبهم بالاستمالة إلى الإسلام أو التنبيت عليه أو بكف شرهم عن المسلمين أو رجاء نفعهم في الدفاع عنهم أو نصرهم على عدو لهم أو نحو ذلك .

قال جمهور الحنفية و بعض المالكية : انسخ سهم المؤلفة قلوبهم و ذهب و لم يعطوا شيئاً بعد النبي (ص) و قد زالت الحاجة إليهم بانتشار الإسلام و غلبته .

و الحق أن هذا الرأي غير صحيح ، فالنسخ لم يقع و الحاجة إليهم لم تنقطع .

و قال الشافعية : إن الزكاة لا تعطى الكافر و ما آتاه النبي (ص) المؤلفة قلوبهم من سهم المصالح من الفيء ، لا من الزكاة .

و ذهب أحمد و أصحابه إلى أن حكم المؤلفة قلوبهم باق لم يلحقه نسخ ولا تبديل . و قد يحتاج الإمام إلى التأليف ببعض البلاد و في بعض الأحيان . و لعل ما رآه أحمد فيهم أصح الآراء .